

## Wprowadzenie

Zapewnienie sprawnego funkcjonowania przedsiębiorstwa to jedno z podstawowych zadań przedsiębiorcy, wymagające skupienia nie tylko na celach gospodarczych, ale także społecznych oraz środowiskowych. Cele społeczne obejmują dbanie o prawa pracownicze, w tym m.in. tworzenie miejsc pracy o wysokiej jakości czy też promowanie równości i uczciwości w miejscu pracy. Cele środowiskowe dotyczą natomiast minimalizacji negatywnego wpływu działalności przedsiębiorcy na środowisko, np. poprzez ograniczanie emisji gazów cieplarnianych, efektywne wykorzystanie zasobów czy też ochronę bioróżnorodności. Mówimy wówczas o zrównoważonym rozwoju działalności danego przedsiębiorcy. Aktualnie w powszechnym użyciu znajduje się pojęcie „raportowanie ESG”. Poszczególne litery tego akronimu oznaczają odpowiednio E – *environment* (środowisko), S – *social* (kwestie społeczne), G – *governance* (zarządzanie/ład korporacyjny). Jak można zauważyć, ESG koncentruje się na obszarach tożsamych ze zrównoważonym rozwojem, zapewniając wymierne wskaźniki, które pomogą w obiektywnej ocenie danej działalności gospodarczej pod kątem jej aktywności w tym obszarze. Do takiej oceny niezbędne jest uzyskanie stosownych informacji. Stanowiąc część strategii biznesowej, informacje na temat zarządzania działalnością gospodarczą oraz jakości relacji z klientami, dostawcami i społecznościami, na które działalność przedsiębiorcy ma wpływ, pomagają zrozumieć ryzyko, które może ona przynieść w odniesieniu do kwestii związanych ze zrównoważonym rozwojem.

Aby osiągnąć zakładany cel, tzn. dysponowanie obiektywnymi, porównywalnymi i wiarygodnymi informacjami na temat zrównoważonej działalności przedsiębiorców, powinny być one zbierane na zasadzie obowiązku, a nie dobrowolności ich zgłaszania. Do tego niezbędne są solidne ramy sprawozdawczości, wspólne dla wszystkich państw członkowskich UE, które łącznie ze skutecznymi praktykami kontrolnymi będą w stanie zapewnić wiarygodność danych i uniknąć pseudoekologicznego marketingu. Różne wymogi sprawozdawcze w poszczególnych państwach członkowskich mogłyby się bowiem wiązać z dodatkowymi kosztami i większą złożonością

przede wszystkim dla tych przedsiębiorców, którzy prowadzą działalność transgraniczną. Poznanie sytuacji danego przedsiębiorcy, tak pod względem finansowym, jak i tym związanym ze zrównoważonym rozwojem, poprzez zintegrowane podejście do raportowania daje pełny obraz jego aktywności. To z kolei jest bardzo ważne i pożądane przez uczestników rynku finansowego oraz realizowanych przez nich zrównoważonych inwestycji, tj. takich, które szczególną uwagę poświęcają osiągnięciu określonych celów środowiskowych.

Mikroprzedsiębiorcy oraz mali i średni przedsiębiorcy (MŚP) są motorem gospodarki, zarówno europejskiej, jak i polskiej. Ich znaczenie jest tu wielowymiarowe. Prowadzoną przez siebie działalnością pobudzają nie tylko tworzenie miejsc pracy i wzrost gospodarczy, ale również przedsiębiorczość i innowacyjność. W związku z powyższym na szczególną aprobatę zasługują wszelkie działania dążące do promowania przedsiębiorczości oraz poprawy otoczenia biznesowego dla MŚP. Jako przykład można tu podać chociażby wspomnianą wyżej sprawozdawczość dotyczącą zrównoważonego rozwoju, obejmującą informacje na temat relacji z dostawcami, które obejmują m.in. praktyki płatnicze dotyczące terminu płatności. Wiele MŚP na bieżąco ponosi bowiem obciążenia administracyjne i finansowe z powodu opóźnień w płatnościach lub zupełnego ich braku. To z kolei często prowadzi do nadmiernego zadłużenia, a nawet upadłości, wywołując destrukcyjny wpływ na całe łańcuchy wartości. Zwiększenie ilości informacji na temat praktyk płatniczych umożliwi przedsiębiorcom identyfikację szybkich i rzetelnych płatników, zwiększając ich wiedzę na temat kontrahentów, z którymi prowadzą wymianę handlową.

Ostatnie lata niosły dla działalności prowadzonej przez podmioty gospodarcze, w tym przede wszystkim dla sektora MŚP oraz mikroprzedsiębiorców, poważne wyzwania. Jako przykład można tu wskazać skutki pandemii COVID-19 wraz z zakłóceniami w globalnym łańcuchu dostaw czy spowodowane działaniami wojennymi rosnące koszty energii oraz historycznie wysoką inflację. Takim wyzwaniem jest również przejście na zieloną i cyfrową gospodarkę, choć można je postrzegać zarówno w kategorii wyzwań, jak i szans rozwojowych. Jednak aby tak się stało, proces ten powinien zachodzić w sposób proporcjonalny do możliwości sektora MŚP, obejmując m.in. odpowiednie dostosowanie obciążeń regulacyjnych i administracyjnych. Wymogi sprawozdawcze w istocie są ważne, ponieważ pozwalają na monitorowanie przestrzegania przepisów prawnych, jakkolwiek jednocześnie mogą być uciążliwe dla rozwoju działalności przedsiębiorców, łącznie z generowaniem dodatkowych kosztów. Obowiązki sprawozdawcze powinny być więc w możliwie jak największym stopniu

uproszczone, uwzględniając potrzeby określonych grup przedsiębiorców, takich jak MŚP. W szczególności prosta i ujednolicona metodyka przekazywania informacji na temat kwestii związanych ze zrównoważonym rozwojem przyczyni się do zmniejszenia tego rodzaju obciążeń, jednocześnie umożliwiając MŚP dostęp do zrównoważonego finansowania. Jest to o tyle istotne, że odgrywają one ważną rolę w osiąganiu celów neutralności klimatycznej oraz innych kwestii związanych ze zrównoważonym rozwojem. Kluczowe znaczenie ma w związku z tym pozyskiwanie finansowania na transformację MŚP w kierunku jeszcze bardziej zrównoważonej działalności gospodarczej.

Ujawnianie informacji na temat zrównoważonego rozwoju stanowi kluczowe źródło wiedzy dla instytucji finansowych realizujących inwestycje w transformację uwzględniającą cele zrównoważonego rozwoju. Zrównoważone finansowanie polega bowiem na finansowaniu zarówno tego, co już jest przyjazne dla środowiska, jak i tego, co stopniowo osiąga taki poziom. Jednolite europejskie standardy sprawozdawczości (*European Sustainability Reporting Standards* – ESRS) stanowią dla przedsiębiorców niezbędne wytyczne przy określaniu, jakie dane zgłaszać i jak zapewnić, by informacje przez nich dostarczane były użyteczne dla instytucji finansowych. Stanowiąc element unijnego programu na rzecz zrównoważonego finansowania, w praktyce przyczynią się do ułatwienia inwestycji w transformację w stronę neutralnej dla klimatu i zrównoważonej gospodarki. Szczególną uwagę poświęcono takiemu ujęciu ESRS, aby były one odpowiednio użyteczne i włączające dla MŚP – bez ich nadmiernego obciążania. Kwestie związane ze zrównoważonym rozwojem mogą bowiem mieć znaczący wpływ na ich funkcjonowanie chociażby pośrednio, poprzez współpracę z dużymi przedsiębiorcami, dla których MŚP oraz mikroprzedsiębiorcy stanowią element łańcucha dostaw. Jeśli będą chcieli taką współpracę kontynuować, to w praktyce standardy dotyczące zrównoważonego rozwoju znajdą również wobec nich zastosowanie.

Poza wskazanymi wyżej kwestiami dotyczącymi zrównoważonego finansowania, pozostają jeszcze inne aspekty zrównoważonej działalności gospodarczej. Jeśli bowiem przedsiębiorcy zaniedbają włączenie aspektów środowiskowych, społecznych i ładu korporacyjnego do swojej działalności, mogą narazić się na określone konsekwencje prawne i odpowiedzialność (MŚP notowane na giełdzie). Do negatywnych skutków można tu także zaliczyć inne potencjalne konsekwencje, jak np. zmniejszoną konkurencyjność, wspomniane już wyżej wykluczenie z łańcucha dostaw, utratę reputacji i wiarygodności lub trudności z rekrutacją pracowników (pozostali MŚP i mikroprzedsiębiorcy). Przedsiębiorcy, którzy uwzględniają obszary objęte

zrównoważonym rozwojem w swojej strategii działalności (w tym również na zasadzie dobrowolności), pragną zapewnić swoich odbiorców, że poza kwestiami czysto finansowymi ważne są dla nich również wartości istotne dla ich klientów, pracowników, społeczeństwa i całej planety. Pragną w ten sposób podążać za ogólnoswiatowymi trendami związanymi z realizacją celów zrównoważonego rozwoju. Muszą przy tym przestrzegać należytej staranności, tzn. identyfikować i monitorować najważniejsze niekorzystne wpływy na kwestie środowiskowe, społeczne oraz te dotyczące ładu korporacyjnego w ramach prowadzonej działalności. Jednocześnie wykazują, jakie działania zostały podjęte w celu zapobiegania, łagodzenia, naprawy lub zakończenia tych niekorzystnych wpływów, które wystąpiły.

Uzasadnieniem dla podjęcia problematyki stanowiącej przedmiot niniejszej monografii jest m.in. stosunkowo niska świadomość sektora MŚP na temat raportowania ESG, a tym samym skutków, jakie może ono przynieść dla prowadzonej przez nich działalności gospodarczej. Wynika ona z badań przeprowadzonych przez BGK w 2023 r., których celem było poznanie stosunku polskich przedsiębiorców z sektora MŚP do kwestii związanych ze zrównoważonym rozwojem i ESG<sup>1</sup>. Z badania wynika, że jedynie 7% wszystkich MŚP objętych ich zakresem deklaruje znajomość akronimu ESG, a jego rozpoznawalność rośnie wraz z wielkością przedsiębiorstwa. W wielu przypadkach samo wyjaśnienie definicji ESG pokazało, że pewne działania w tym obszarze przedsiębiorcy jednak podejmują, choć ograniczają je głównie do obowiązkowego monitorowania wskaźników i procesów. Sama koncepcja ESG jest nieco częściej postrzegana w kategoriach kosztu niż szansy – tak uważa 48% respondentów. Obawy na ten temat pojawiają się przede wszystkim w grupie mikroprzedsiębiorców. Średni przedsiębiorcy oceniają standardy ESG w kategoriach szans znacznie częściej, mają na ten temat większą wiedzę i chętniej faktycznie uwzględniają te zjawiska w swoich procesach decyzyjnych. Wniosek wynikający z badań jasno wskazuje, że przedsiębiorcy bardziej obawiają się negatywnego wpływu standardów ESG, gdy mało o nich wiedzą, dlatego tę świadomość należy stale podnosić, szczególnie u mikroprzedsiębiorców, dla których transformacja środowiskowa pozostaje dużym wyzwaniem. Podobne wnioski wynikają z badania Ministerstwa Rozwoju i Technologii dotyczącego świadomości i gotowości na wdrażanie polityk zrównoważonego rozwoju w sektorze

---

<sup>1</sup> Raport Departamentu Badań i Analiz BGK pt. „ESG w opiniach i działaniach polskich przedsiębiorców z sektora MŚP”, kwiecień 2024, tekst dostępny na stronie internetowej: [https://www.bgk.pl/files/public/Grafika/Aktualnosci/2024/ESG\\_w\\_MSP\\_raport\\_Banku\\_Gospodarstwa\\_Krajowego.pdf](https://www.bgk.pl/files/public/Grafika/Aktualnosci/2024/ESG_w_MSP_raport_Banku_Gospodarstwa_Krajowego.pdf) (data dostępu: 15.01.2025). Badanie przeprowadzono na próbie tysiąca polskich MŚP.

MŚP w Polsce<sup>2</sup>. Jeśli chodzi o określenie ESG, to było ono identyfikowane przez 28% badanych. Blisko połowa (47,3%) przedsiębiorców uważa, że zrównoważony rozwój jest ważną kwestią w ich działalności biznesowej, a jeden na trzech (33,2%), że nie jest. W badaniu także można zauważyć, że problematyka zrównoważonego rozwoju jest tym ważniejsza, im większe jest przedsiębiorstwo – jako ważna jest określana zdecydowanie częściej przez średnich przedsiębiorców, a najrzadziej przez mikroprzedsiębiorców. Warto również podkreślić, że wśród form wsparcia potrzebnego w dostosowaniu działalności do regulacji zrównoważonego rozwoju, wymienianych przez przedstawicieli sektora MŚP, najczęściej wskazywano na wsparcie finansowe – było to 74,0%. Wsparcie finansowe definiowane było często jako dotacje ze środków unijnych, z mniejszym wkładem własnym.

Przedmiotowa problematyka jest w związku z powyższym bardzo interesującym zagadnieniem zarówno pod względem teoretycznym, jak i praktycznym. W pierwszym rozumieniu zrównoważony rozwój w działalności przedsiębiorców (w tym w szczególności małych i średnich, ale także mikroprzedsiębiorców) jawi się jako nowy i swoistego rodzaju kompleksowy obszar regulacji prawa unijnego. Ta kompleksowość wyraża się w uporządkowanym planie działania względem ich aktywności w tym obszarze – od dobrowolnego raportowania w sprawie informacji niefinansowych, przez sprawozdawczość na temat zrównoważonego rozwoju, po wykazanie zachowania należytej staranności w tej aktywności wraz z grożącymi w razie jej braku konsekwencjami. Kompleksowość tę uzupełnia zapewnienie wsparcia finansowego z budżetu unijnego na rzecz transformacji w kierunku zrównoważonego rozwoju. Mamy tu jednocześnie do czynienia z „miksem” form prawnych regulacji unijnych wymagających od państw członkowskich konkretnej aktywności. Sama koncepcja zrównoważonego rozwoju i należytej staranności została bowiem ujęta w formie wymagających transpozycji do krajowego porządku prawnego dyrektyw. Podstawowym założeniem jest tu zatem koordynacja działań państw członkowskich, zapewniająca realizację wyznaczonych celów, ale pozostawiająca formy i metody ich osiągnięcia do wyboru państwom członkowskim. Zarazem jednak regulacje szczegółowe

---

<sup>2</sup> Raport Ministerstwa Rozwoju i Technologii pt. „Badanie dotyczące świadomości i gotowości na wdrażanie polityk zrównoważonego rozwoju w sektorze MŚP w Polsce”, marzec 2023, tekst dostępny na stronie internetowej: <https://www.gov.pl/web/rozwoj-technologie/raport-mrit-badanie-dotyczace-swiadomosci-i-gotowosci-na-wdrazanie-polityk-zrownowazonego-rozwoju-w-sektorze-msp-w-polsce> (data dostępu: 15.01.2025). Badanie przeprowadzono na próbie tysiąca czterystu mikro-, małych i średnich przedsiębiorstw. Por. także: P. Mućko, P. Niemiec, A. Skoczylas, *Dobrowolny przymus? Uwarunkowania raportowania w zakresie zrównoważonego rozwoju przez małe i średnie przedsiębiorstwa*, „Zeszyty Teoretyczne Rachunkowości” 2021, vol. 45, nr 4, s. 91–109.

w postaci ESRS przybierają już formę rozporządzenia delegowanego, a zatem aktu prawnego, który znajduje bezpośrednie zastosowanie w krajowych porządkach prawnych. Nie wymaga transpozycji, a jego podstawowym założeniem jest unifikacja, czyli w przedmiotowym przypadku jednolite rozumienie przez wszystkie państwa członkowskie (oraz przedsiębiorców na ich terytoriach działających), w jaki sposób i w jakiej formie informacje na temat zrównoważonego rozwoju mają być sprawozdawane. Podkreślić należy, że jest to zbieżne z formą prawną, w jakiej zostały ujęte cele środowiskowe w ramach Taksonomii UE – a więc także rozporządzenia, co jest zrozumiałe i zasługuje na aprobatę. Jednolite rozumienie standardów zrównoważonego rozwoju na rynku wewnętrznym UE będzie się bowiem dalej przekładało na realne wyniki przedstawianych sprawozdań nadających się do wzajemnej konfrontacji.

Jeśli chodzi o praktyczny wymiar problematyki zrównoważonego rozwoju i należytej staranności w odniesieniu do aktywności przedsiębiorców, w tym przede wszystkim MŚP, to przedstawione w publikacji treści mogą posłużyć jako swoistego rodzaju przewodnik po obowiązujących regulacjach prawnych. Na potrzebę takiego ujęcia przedmiotowej problematyki wskazuje przedstawiony wyżej wynik badań na temat świadomości MŚP względem koncepcji zrównoważonego rozwoju i związanych z tym informacji (w tym akronimu ESG). Poszczególne elementy spisu treści zostały ułożone w taki sposób, aby ukazać, jak ważne znaczenie MŚP mają nie tylko dla rozwoju samego rynku wewnętrznego UE, ale także dla jego transformacji w kierunku zrównoważonego rozwoju. Ponadto zamierzeniem było również wskazanie źródła oraz definicji obecnego w potocznym obiegu sformułowania „raportowanie ESG”. Swoistego rodzaju celom porządkowym służyło przedstawienie Taksonomii UE i jej znaczenia dla wspomnianego wyżej raportowania oraz standardów ESRS w ujęciu ogólnym oraz uproszczonym i dobrowolnym. Dzięki takiemu ujęciu tej problematyki podmioty prowadzące działalność gospodarczą będą mogły skonfrontować z rzeczywistością postulowaną przez Komisję Europejską zasadę proporcjonalności obciążeń regulacyjnych i administracyjnych względem MŚP. Stopniowe pod względem czasowym obejmowanie poszczególnych podmiotów gospodarczych obowiązkiem sprawozdawczości w zakresie zrównoważonego rozwoju otwiera natomiast możliwość skorzystania z pewnego rodzaju „odwrotnej drogi”, tj. rozpoczynając od najmniej skomplikowanych standardów dobrowolnych (*Voluntary Small and Medium Enterprise European Sustainability Reporting Standard* – VSME ESRS), przez standardy uproszczone (*European Sustainability Reporting Standards for Listed Small and Medium Enterprise* – ESRS LSME), po pełne ESRS. Taki stan rzeczy doprowadzi do zrównoważonej dzia-

łałości danego przedsiębiorcy, kwalifikującego się do zrównoważonego finansowania, a zatem zdobywania dodatkowego wsparcia finansowego, tak niezbędnego dla jego dalszego rozwoju. Celem niniejszej publikacji jest także wykazanie, że w ramach transformacji w stronę zrównoważonego rozwoju, która często wymagać będzie dodatkowych zasobów finansowych, MŚP nie zostają pozostawieni samym sobie. Wsparcie ich aktywności w tym obszarze zostało bowiem wprost przewidziane w budżecie unijnym, tj. Funduszu Sprawiedliwej Transformacji oraz Invest EU, którym poświęcony został ostatni rozdział opracowania.

Przeprowadzając analizę problematyki dotyczącej zrównoważonego rozwoju i należytej staranności w działalności MŚP, wykorzystano przede wszystkim formalno-dogmatyczną metodę badawczą, z zastosowaniem analizy krytycznej tekstów prawnych oraz stosownej literatury przedmiotu. W przeważającej mierze analiza ta dotyczyła unijnych regulacji prawnych o charakterze wiążącym i niewiążącym. W minimalnym stopniu objęła ona orzecznictwo, przede wszystkim dlatego, że jest to nowy obszar regulacji, jeszcze nie skonfrontowany z praktyką. W niniejszym opracowaniu wykorzystano także metodę porównawczą, pozwalającą na wykazanie stopnia dostosowania standardów ESRS do oczekiwań i możliwości MŚP. Adresatem przeprowadzonych w opracowaniu analiz i wyciągniętych wniosków są przede wszystkim przedsiębiorcy, ale także przedstawiciele zawodów prawniczych oraz każdy, kto interesuje się realizacją założeń zrównoważonego rozwoju w działalności gospodarczej przedsiębiorstw.

Stan prawny regulacji omawianych w opracowaniu datowany jest na 1 marca 2025 r.